

Vic, i fins les Illes, es tracta només, quasi sempre, de la combinació *pa de fleca*. En llenguadocià només *flequier*, *-iera*, han existit, mai cap substantiu semblant a *fleca*, que es refereixi al pa o als forners.² En la tradició lexicogràfica, *flaquer* fou ja recollit per JnEsteve, valencià, c. 1472,³ el *DTo*. (1647), i el Dicc. Català-alemany de 1502 («*flaquer*: beker; *forner*: oofner» § 896),⁴ però ni aquest ni cap ed. del *DTo*. no recullen *fleca*; el primer que ho fa és el Lacav. (1695).⁵

Si examinem els detalls de la documentació antiga de *flequer*, *-era*, observarem que sovint apareix escrit amb *a* a la primera síl·laba: com més antics són els docs. menys sovint passa això, i com és d'esperar també passa menys sovint en els textos occidentals que en els orientals (en els quals, naturalment, la grafia amb *a* no significa res en absolut). Per més que també se'n trobin alguns casos en els occidentals i valencians, havent-hi aquí *é* tònica, i essent per tant aquest un cas de la coneguda dissimilació *e-é > a-é* (METIPSE > *mateix*, DE RETRO > *darrere*, val. *Micalet*, Viçantet, cat. occid. *daler*, etc.), tampoc val gens com a indicatiu que l'ètimon hagi tingut *a* en la primera síl·laba; i la *e* de *fleca* acaba de demostrar, sense rèplica, que l'ètimon havia de ser amb *e*.

Convindrà començar detallant la documentació. En la qual es nota la majoria que hi té des del principi el femení sobre el masculí:⁶ «Persolvant *flecarie* de Barchinona 90 solidos de primis expletis venientibus»,⁷ doc. de 1202; «quod si *flequeria* vendiderit panem de minus penso, ponatur in costello», a. 1230;⁸ *flaqueria* 'venedora de pa', altre doc. de Mallorca en baix llatí, any 1262 (*BSAL* iv, 216b). Els docs. més antics són doncs amb *fle-*, però aviat apareix la variant amb *a* en els textos orientals i àdhuc (més sovint i més tard) en els occidentals: amb *e* en els *CostTort.*, junt, però, amb algun cas de *a*: «les *flequeres* deven fer lo pa que fan a vendre, bo e leyal ---», «totes les dones que, per si metexes, tenen mercaderies, o usen de comprar, ne de vendre, axí com teneres, *flaqueres* o *revededores* ---» (ed. Ol., pp. 396, 164); sembla ser també (escrit amb *e*) el mot que figura en un antic doc. ribagorçà: «feeren entrar en una casa duas *flecheras* amb un om qui portàvan pa a vendre e feeren-lo pesar ---»;⁹ «tota *flaquera*, per cascuna aymina de forment que pastarà, pac tres diners», doc. ross. de 1311 (*RLR* xxix, 61); *flaquera* cinc vegades en un doc. mall. de 1313 (*BSAL* vi, 279b-280a), i en un d'eivissenc del mateix segle o de primers del següent: «*flaquera*, si vendrà a menys pes, sia posada al costell o don cinc sous» (Macabich, *Feudalismo*, 67).

En la documentació rossellonesa, des de 1266 a 1397, l'*InvLC* aplega 20 testimonis: i d'aquests ja la majoria és amb *a*, natural donada la fonètica oriental que és pròpia del rossellonès, però encara n'hi ha sis amb *fle-*, la major part d'uns i altres del femení i alguns del masculí. A l'E. Mitjana, en efecte, les dades s'estenen quasi per igual a tots els dominis dialectals de la llengua; car si ja n'hem vist molta del NE. i de Mallorca, no es pot dir que per aquella època n'hi hagi menys de la zona barcelonina i dels nostres Pirineus

occidentals: «que null hom no vena a farner ne a *flequer* ne a *flequera*, forment ne ordi ne farina ne altre blat, a espera ---», en el llibre de les deliberacions del municipi barceloní, any 1303 (*DBal.*); «ara ojats per manament del mostaçaff: ordonaren los Consallers e ls pròmens de la Ciutat que tot *flaquer* o *flaquera* e tota altra persona qui haja acostumat pastar pa per vendre, que sien tengut pastar pa bé e complidament», en els Bans del nostre arxíu municipal de 1349; dels quals és extreta també la cita de 1375 que transcriu infra a propòsit de *flequeria*; i també de la zona central, i de l'època feudal, ha de ser la cita mig-llatina del *Llibre Verd* que donar Ant. de Campmany en les *Memorias* (I, 210): «unaquaque *flaquera* que past panem ordeí vel frumenti, dat in unaquaque septimana un diner, et est G. de Mediona». I a l'Urgellet: «Lo pes del pa deu ésser liurat a les *flaqueres* per lo mostaçaf», doc. de 1470 de la Seu d'Urgell (*BABL* xi, 282).

Ben sovint llavors veiem senyals que la *flequera* o *flequer* no eren uns panificadors qualssevol sinó d'una mena més fina o distingida, com ho mostren sobretot els diversos documents on *flequer* i *forner* apareixen junts, i també el fet que quan es tracta de cases nobiliàries o reials, només es parla de *flequer* però no pas d'aquell últim: «ordenam que'l pastador o *flaquer*, de la nostra casa reyal, lo pan, panades e empastats --- que sàviament e nèdea se facen, e separada e secreta, per lo pastador ---», en les *Ordinacions* de la casa reial de Pere el Cerimoniós (1344) (*DBal.*); la qualitat distingida del *flequer* (o *flequera*) consta explícitament per un doc. de Lleida de 1372: «per tal car no s'ich fa bell pa, que hic hagués una *flaquera* o dues que aguessen algun avantatge ---», era doncs un tipus de fornera que feyia una mena de pa més fi.

El mateix es dedueix de la distinció categòrica entre *forner* i *flequer* esmentats juntament en diferents disposicions de totes les nostres ciutats, com en una de Girona, de 1370, on consta que en aquesta ciutat hi havia una *fornera* i dos *flaquers* (tots dos docs. citats per Serra Ràfols (article del 7.è Congrès Hist. de la Cor. d'Aragó, pp. 571 i 565); però semblantment a la Ciutat de Mallorca: «que tothom tenga demà los obradors tancats --- exceptats los *forners* e *flaqueres*», any 1391 (*BSAL* ix, 72); i en el Cap i Casal ja el 1315, i aquí amb tres gradacions, de més fi a menys: «tota *flaquera* e tota *fornera* e tota *fembra* qui fasse sèmola --- paguen quatre diners ---» (ACapmany, *Mem.* II, 79); i sembla que la següent, de Perpinyà, s'encamina precisament a evitar que els qui se'ls reconeixia tal categoria alta, n'abusessin tot allegant aquesta raó fins a cobrar un preu excessiu: «fo cridat per la vila de Perpenyà --- que no-y aiga *flaquer* ne *flaquera* qui d'aquí anant gaus fer pan --- sinó de un o de dos diners», a. 1313 (*RLR* xxix, 70).

Altrament no sempre va restar això un mot del llenguatge administratiu i de la vida quotidiana, perquè ja en el S. XIV el trobem en obres literàries, i de totes les procedències, i llavors aquest mateix ambient menys detallista, menys pedestre i més ideològic, fa que el masculí (generalitzador) aparegui més sovint: